

Assumptions

Annelies Verbeke

An extract

Original title Veronderstellingen
Publisher De Geus, 2012

Translation Dutch into Hungarian
Translator Orsolya Varga

© Annelies Verbeke/Orsolya Varga/De Geus/Flanders Literature – this text cannot be copied nor made public by means of (digital) print, copy, internet or in any other way without prior consent from the rights holders.

Úttörő

- Attól, hogy nem látjuk, még létezik.

Semmelweis Ignác professzor végigjártatta tekintetét a hosszú asztal körül ülő orvosokon; a többnyire sápadt arcokat a szabadban cilinderek és prémgallérok keretezték, odabent fehér, gyakorta foltos köpenyek. Kétkedő arcok, mind kimerült és szigorú, alattomos és ápolt, de leginkább őrzítően szűklátókörű. Pozitivisták. Ignác tudta, hogy van, aki közülük lélekben mellette áll. Higgadtan beszélt. Nem szabad elveszítenie türelmét. Az elején kell kezdeni. Meggyőzően. Hallgatósága csendben figyelte.

- Ifjúkoromban először jogot tanultam – kezdte, kissé meghatódva saját szavaitól, hiszen tudta, mi következik. – Egy év után átiratkoztam az orvostudományi karra, mert közvetlenebb módon akartam segíteni az embereken. Abban akartam segíteni, ami a legszükségesebb: életben maradni.

- Semmelweis professzor! – pillantott rá Braun doktor szigorúan, miközben elnyomott egy ásítást.

Az üldözője, a démona. Ignác nem hagyta, hogy kizökkentsék, az előre megtervezett drámai szünet után gyorsan folytatta: – Amikor a Bécsi Közkórház I. számú Nőgyógyászati Klinikáján kezdtem dolgozni, épp tetőzött a gyermekági halálozás, ellentétben az ugyanott található II. számú Nőgyógyászati Klinikával. A mindenórás asszonyok térdre esve könyörögtek...

- Semmelweis professzor!

- Esdekeltek, hogy vitessem át őket a II. számú klinikára, ahol a bábák dolgoztak; sőt, volt, aki inkább úgy döntött, hogy az utcán szül. Néhány nappal később /pár napra rá nem egyszer láttam, amint ezekben az asszonyokban kihunyott az élet, s az élet, amelyet ajándékoztak, anyátlanul maradt.

- Professzor...

A termen moraj futott végig. Semmelweis Ignác túlharsogta a zajt.

- Nem!, fogadtam meg magamnak, és e szánandó teremtéseknek, nem engedhetem, hogy a rettenetes gyermekági láz-esetek továbbra is semmibe vegyék az emberi életet, nem engedhetem meg! Vajon mi a II. számú klinika titka? Ott miért ennyivel alacsonyabb a halálozási arány? Mindent megvizsgáltam. Vajon a ruhák vasalásának módja számított? Vagy a diéta? Mit csináltak az I. számú klinika hallgatói másképp, mint a II. számú klinika bábái?

- Ignác!

- És akkor, borzalom! Jött az áldozat! Barátom, a jóra való Koleczka Jákob halála áldozat volt! Jákob pár nappal azután halt meg, hogy egy hallgató boncolás közben véletlenül megszúrta egy szikével. Amikor megvizsgáltam a holttestét, azonnal felismertem a kóros jelenséget – és

megvilágosodtam! Hát ez a gyermekági láz! Akkor megértettem: a gyulladás nem a szervezetből eredt, nem a semmiből keletkezett, hanem...

- Ignác!

Semmelweis felocsúdott a mámból, melybe került, valahányszor újra élte felfedezését. A hosszú asztal körül szinte mindenki mogorván meredt rá, talán két arcon látszódott együttérzés.

- Ezt mindannyian tudjuk, Ignác.

Persze, hogy mindannyian tudták, itt, és Bécsben is. Azt is tudták, hogy igaza van, a gyakorlat bizonyította.

Braun doktor felmutatta a kezét. Nem látszott rajta semmi különös. Semmelweis a férfi szemébe nézett, aki kétszer is átvette posztját

Braun doktor csak annyit mondott: – Viszket.

Asszisztense hevesen bólogatott, és vakarni kezdte saját tenyerét.

Ne kezdjétek megint – gondolta Ignác. Bécsben Klein doktor tett neki keresztbe, és végül Braun doktorral váltotta le. Klein időközben eltörölte a kézmosást. Az osztályán a fiatal asszonyok hullottak, mint a legyek.

Ignác időnként azon töprengett, vajon elfogadnák-e bizonyítékait, ha olyasvalaki támasztaná alá állításait, akit tisztelnek. Tízezrek életét áldozták fel csak, hogy az útjába álljanak. Hány életet menthetett volna meg, ha nem Semmelweis Ignác lenne? Hány óra éjszakai nyugalomtól fosztotta meg ez a kínzó gondolat?

Nem adhatta fel a próbálkozást, tanárnak kellett magát neveznie, de orvos maradt, s megmásíthatatlan ígéretet tett az életnek. Hogy teljesíthesse küldetését, meg kellett tanulnia higgadtan és tárgyilagosan beszélni, sőt, ha kell, alázatosan.

- A klórvíz okozhat némi irritációt, de ez semmiség ahhoz képest, amit a halálozások drámai csökkenése jelent itt, Pesten, vagy Bécsben. Amikor a Szent Rókus kórházba kerültem, az első években a kézmosásnak köszönhetően szinte a nullára csökkent a gyermekági halálesetek száma.

- Aztán újra megemelkedett. Nincsenek bizonyítékok, Semmelweis professzor.

Idővel ismét egyre több nő halt meg. Magában azzal gyanúsította kollégáit, hogy szándékosan terjesztik a fertőzést, csak hogy megcáfolják. Erre azonban szintén nem volt bizonyíték.

- Amikor ide betettem a lábam, Braun doktor, négy súlyos beteget, egy haldoklót és egy holtat találtam! Ez annyi gyermekági láz-eset, mint az azt követő öt évben összesen. Hogyhogy nincsenek bizonyítékok? Nem tagadhatják, hogy vannak!

Pedig tagadták. Láta Braun arcán, hogy biztos az igazában.

- Hullarészek, Ignác?

Amikor Braun kiejtette a mondatot, Ignác hirtelen rádöbbsent, hogy nem a megfelelő szót választotta. Hullarészek. Szinte mágikusan hangzott, mintha egy mitológiai regényből származna. Mindig küszködött a nyelvvel, különösen a német szavakkal, ezért is telt olyan sok időbe, mire valamit publikált. Ráadásul hajlamos volt az ismétlésre, és neheze esett megőrizni a tudományos hangnemet, főként a második könyvében. Túl sok felkiáltójel. Túl sok személyes támadás. Mintha ellenségeit elsősorban saját labilitásáról akarta volna meggyőzni. Túl gyakran keltett felháborodást, de az idő kerekét nem tudta visszaforgatni.

Az, hogy Braun doktor egy szót sem beszélt magyarul, kezdetben tiltakozást váltott ki. Idővel azonban mindenki hozzászokott.

- Kérem, ne ragadjon le ennél a szónál. Nem az a lényeg, hogy nevezzük ezeket az apró részecskéket. A fontos, hogy tudjuk: léteznek; hogy érezzük a szagukat, és hogy kézzel vagy orvosi eszközökkel a tetemekről a nők testére visszük át őket.

- Persze, Semmelweis professzor, nagyon is tisztában vagyunk az elmélettel, amelyet ön sulykol a hallgatóinak. Mivel az osztályon sikerült keresztülvinnie, évek óta mindannyian időnk jelentős részét pazaroljuk ennek a láthatatlan, ám rendkívül veszélyes anyagnak a lemosására.

Braun doktor asszisztense idegesen felnevetett.

- Csak nem azt fontolja, hogy feladja ezt a gyakorlatot?
- Hogy mit kell tennünk, Semmelweis professzor, és hogy mi tartozik a szokásainkhoz, és mi nem, az
- bármilyen valószínűtlennek is tűnjék önnek – nem az ön döntése. Gondolt már valaha arra, hogy az osztály több orvosa sértésnek tekinti, ha kézmosásra kötelezik?

Ignác gondolt rá. A higiéniai intézkedések bevezetésekor többen dühödten adták tudtára, hogy úgy érzik, gyerekként bánnak velük. Ők is itt ültek az asztalnál.

- A hullarészek nem válogatnak társadalmi osztályok között!

Arra számított, hogy felkiáltása heves tiltakozást vált ki, legindulatosabb hallgatói székeket hajítanak majd felé. Olyasvalakitől, akit korábban politikai indokokra hivatkozva bocsátottak el, elvárták, hogy ranggal, státusszal kapcsolatos kérdésektől tartsa magát távol. Egy fűszeres fia jobban teszi, ha hallgat.

A zúgolódás elmaradt. Ehelyett az arcok az atyai aggodalom karikatúráivá torzultak, az elfajzott sarj iránt érzett neheztelés és együttérzés elegye ült ki rajtuk.

Úgy tűnt, még mindig Braun doktor az egyetlen, akinek hangja van.

- Semmelweis professzor... Ignác, holnap mindannyiunkra mozgalmas, nagy felelősséggel járó munka vár.

Ignácnak sikerült a 'felelősség' szóra adott reakcióját arra korlátoznia, hogy beszívta ajkait.

- Összegezhetjük az értekezletet azzal, hogy ön továbbra is a klóros vízzel való kézmosás mellett kardoskodik, de mindeddig nem sikerült új bizonyítékot papírra vetnie a „hullarészek” létezésére?

Semmelweis Ignác lehorgasztotta a fejét. Körülötte a tölgyfa székeket elhúzták az asztaltól. Az orvosok még gondosan megigazgatták a bajuszukat, mielőtt az pesti estében hazahajtottak családjukhoz.

Ignácnak is haza kellett mennie, ha csupán a felesége megnyugtató végett is. Mégis az ellenkező irányba indult, menekült az otthonában rá váró borús hangulattól. Házasságuk nem hozott boldogságot Máriának, a kacér húszéves rövid időn belül gyászoló Piétává alakult. Első gyermekük szinte azonnal meghalt, a második négy hónapot élt. Mária kétségbeesetten szólította fel, hogy tegyen valamit, fordítsa meg a sorsot, hiszen orvos! Ignác a parányi koporsók után még két lányt és egy fiút ajándékozott neki, három beteges gyermeket, ám ez sem tudta megtörni az asszony elutasítását.

Nem tudott felesége szeme elé kerülni, miután a Szent Rókusban állandó gúny céltáblája lett. Mit várt? Honnan merítette a bátorságot, hogy újra megpróbálja? Nyílt Levelei a véget jelentették; kétségbeesett szitokáradata az orvosok ellen, akik Európa-szerte rendreutasították. Oldalról oldalra gyilkosnak nevezte őket. Azt írta, hogy ők maguk a járvány. Ezután már senki sem igyekezett megismerni az elméletét, melyet nem sikerült világossá tennie. Eljátszotta az esélyeit, és ezzel minden véget ért.

Ignác megállt, gondolataiba merülve nézte — mióta is? — a lábánál hömpölygő Duna hullámain. Mintha az áramlás eddig követte volna lépteit, a folyó némán mellészegődött volna. Most hagyta, hadd folytassa útját a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig Most hagyta, hogy folytassa útját a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig, feketébe öltözött szíve mentén..

A túlparton, Buda fölött a Mátyás-templom tornya emelkedett. Amikor a tizenhetedik század végén, Buda visszafoglalása során leomlott egy templomfal, előbukkant egy elrejtett Mária-szobor. A törökök a csoda láttán rádöbbenek, hogy uralmuknak vége, a város felszabadult, és tömeges zarándoklat indult a korábban befalazott szoborhoz. Ha ellenben egy ember a felfedezésével ott helyben százak életét mentheti meg, milliónyi jövőendő életet szabadít meg a borzalmas haláltól — nem hisznek neki.

Ignác úgy vélte, a tizenhetedik század óta nem sok minden változott. Filantrópiája megingott. Mindig is hitt az emberiségben, a haladásban, a magyarok függetlenségében. De nyoma se volt

forradalomnak, felszabadulásnak vagy általános javulásnak; az emberek buta, üvöltő állatként, vadul csapkodtak maguk körül.

Ignác tudta, hogy benne is ott lakozik a fenevad, s amikor megnyilvánult, már nem próbált dacolni vele. Gyakran jelent meg, ahogy most is, mélabús elmélkedés formájában, meghatottsággal keveredve, amelyet az általa felfedezett igazság váltott ki belőle. Az elmélkedést megalázó emlékek zápora követte, amelyhez immár az elmúlt délután eseményei is hozzácsapódtak. Újra felbukkant saját felelősségének kérdése, a felismerés, hogy egy rokonszenvesebb férfi vajon képes lett volna meggyőzni, és így megmenteni másokat. De nem ez volt a legrosszabb. A fenevad akkor volt elemében, amikor lecsapott a kétely, amikor felmerült benne, hogy esetleg tévedett.

Ignácot a fenevad ilyenkor kocsmák és bordélyházak felé csábította. A kocsmákban lerészegedett, és fiatal szerelmeseket szólított meg. Elmondta nekik, hogyan akadályozhatják meg, hogy gyerekük szülessen, egyetlen gyomorforgató részletet sem hagyott ki, ha a gyermekágyi lázról beszélt, és lelkükre kötötte, hogy kényszerítsék kézmosásra az orvosokat. Mivel a párokat ő vendégelte meg, kezdetben figyeltek rá, azután jött a fenyegetés, majd Ignác visszavonulása. Néha utána kiabálták, hogy nem nekik kell vigyázniuk, hanem neki. Többnyire annyi együttérzés azért volt az emberekben, hogy ne kerüljön sor tettelegességre.

Szülővárosában a kocsmák közti utcák egyre hosszabbnak és idegenebbnek tűntek; néha zsákutcába torkollottak, olykor úgy érezte, mintha verőlegények üldöznék Braun és Klein doktor vezetésével.

A lány, akit a leggyakrabban látogatott, doktornak szólította. Amint belépett hozzá, a lány levette róla a kalapját, és megsimogatta kopasz fejét. Még azután is gyengéden simogatta, hogy a férfi szabadjára engedte rajta bánatát, majd a karjaiban zokogott tovább. Talán nem is sejtette, hogy Ignác félelmében sír: egy napon nem kívánt gyermeket hoz világra a Szent Rókusban, ahol már senki sem mos kezét. Párszor annyira részeg volt, hogy utólag nem emlékezett, tett-e elővigyázatossági intézkedéseket. Akár ő is lehet a gyermek apja, aki a lány halálát okozná.

Hogy rettegését elűzze, Ignác általában még többet ivott, ami hajtotta, visszavezette kiindulópontjához, felfedezéséhez, és arra a döntésre sarkalta, hogy küzdelmét nem szabad feladnia. Hiszen igaza van. Idővel biztosan kiderül, az igazság az ő oldalán áll.

– Jól figyeljetek, galambocskáim!

Olyan idők voltak, mint Mária, amikor alig hét éve feleségül vette, bár a felesége azóta mintha húsz évet öregedett volna.

– Figyeljetek jól Semmelweis doktorra! Semmelweis doktor azt tanácsolja, nagyon vigyázzatok a gyerekvállalással, most pedig világosan elmagyarázza, miért! Az orvosok, a fiatal orvosok a kezükön viszik a halált! Hullarészek... gyerekek, jegyezzétek meg ezt a szót: hullarészek!

Az „l” hangot megnyomta, és ujjait mozgatva az arcuk elé tolta tenyerét.

Eközben kénytelen volt néhány visszafogott tánclépést tenni, hogy megtartsa az egyensúlyát. Amikor beléjük kapaszkodott, rendőrt hívtak.

Nem ez volt az első alkalom, hogy a két rendőr kocsiba tuszkolta. Úgy tűnt, még a lovak is felismerik, türelmetlenül topogtak, míg bezárult a kocsiajtó. Vágtájuk azt sejtette, hogy a lehető leggyorsabban szeretnének megszabadulni tőle.

– No de Semmelweis professzor! Becsülöm tiszteletreméltó hivatását, de tiszteletemnek is van határa. Vigyázzon, mit csinál.

A sötétben nem látta a rendőrt, de maga elé képzelte piszkos körmeit. Elfordult a hang forrásától, és fájdalmas szemét az ablakra szegezte, mely mögött ismeretlenül suhant tova a város.

Miután visszatért Pestre, néhány évig nem foglalkozott tudománnyal, szép idők voltak, akkoriban még dalolt és táncolt.

A kocsitetőhöz súrlódó levelek zörejét hallotta. A ropogó ágakat; a vadonba visszanyargaló fenevadat. Aztán csak a folyó hangja maradt. Átjárta a boldogság. A Duna sodrása örök.

Láz, gondolta Ignác, ez is láz.

- Megjött az anyák megmentője!

Bár nem láthatta Máriát, tudta, hogy a lépcső tetején áll, és megvetéssel néz le rá. Rég volt már, hogy a kézmosás hívei – néhány tanítványa és egykori tanára – így nevezték őt: az anyák megmentője.

- Feküdj le, Mária.

Hallotta, hogy felesége leviharzik a lépcsőn, miközben ő a szalon felé indult. A sötétben tapogatózva egy kancsó vizet keresett, de Mária olajlámpát gyújtott. Nyilván látni akarta, hogy veszekedjen vele.

Gyűrött hálóinget viselt, arra sem vette a fáradságot, hogy feltűzze a haját. Úgy tűnt, ezen az éjszakán benne is felhorgadt a fenevad. Szeme indulatosan megvillant, a férjéhez lépett, és körbeszimatolta.

- Gyerekek! – kiáltotta. – Apátok megint részeg, és bordélyszagú!

- Fogd be a szád!

Odafent a kisbaba sírni kezdett. Bizonyára az idősebb gyerekek is felriadtak.

Mielőtt az asszony ismét felkiálthatott volna, Ignác egyik kezével befogta a száját, a másikkal a nyakát szorította. Az elmúlt években nem egyszer fordult elő ehhez hasonló jelenet: feszült dulakodás, melynek során a nő apró, kemény öklével csépelte férje mellkasát, vagy arcába vágta körmeit, ő pedig addig rángatta a haját, míg az asszony el nem hallgatott. Nem akarta hallani, amit mond: a szemrehányó észrevételeit, amelyek évek óta tartó, kényszerű együttélésük során kikíváncsiak belőle, mint ezen az éjszakán is – azt hajtogatta, hogy Ignác egyre görnyedtebben jár. Igaz volt. Alighanem a világ súlya nehezedett rá.

A veszekedés után – vagy akár két dulakodás közti átmenetként – jött az ölekezés. Többször Ignác szorította magához a feleségét, azon az éjszakán azonban fordítva történt.

- Bocsáss meg, Ignác.

- Nem tettél semmi rosszat.

Semmelweis a szőnyegen feküdt a kanapé és a dohányzóasztal között, karjaiban sovány felesége. A nő még sírt, amikor Ignác álomba merült.

Még sosem történt meg vele, hogy egy mozgó lovaskocsiban ébred, és nem emlékszik, hogy került oda. Az első másodpercekben azt hitte, még mindig álmodik. Mellette ülő felesége csak megerősítette gyanúját. Gyönyörű volt, arca kifestve, elegáns ruhát viselt, melyet korábban nem látott rajta. Békésen pillantott rá, és épp úgy simogatta kopasz fejét, mint a lány a bordélyból.

- Bécsbe utazunk – magyarázta.

Ignác érezte, ahogy a szél a kocsiajtó résein át a nyakába fúj. Nem álmodik. Mária észrevette, férje épp felülne, hogy kifaggassa. Ujját a férfi ajkára tapasztotta.

- Tegnap leveled érkezett, Ignác. Fontosnak tűnt, ezért felbontottam. Ferdinand Ritter von Hebrától, a híres bőrgyógyásztól! Azt írja, csodál téged, és egyik új intézetében a segítségére volna szüksége. Most oda tartunk. Kikapcsolódnunk. Hogy találkozhatunk vele, és előkészítsük a költözésünket.

Vidáman beszélt, lányosan feldobottan, már-már eszelősen.

— Kérlek, ne kérdezz semmit.

Tegnap nem sírva aludt el a karjaiban, a szőnyegen? Ki vigyázott a gyerekekre?

Mária a kezébe nyomta a levelet, Ignác átfutotta. Hebra. Bécsben találkoztak, de csupán egy felszínes beszélgetést folytatott vele. Vajon mindvégig mellette állt, anélkül, hogy Ignác tudott volna róla? Elérkezett volna a jóakarók ideje? És hogy került ebbe a fényűző járműbe? Emlékezteties?

Mária továbbra is hátrította a kérdéseit, azt mondta, hagyja csak, hogy maguktól alakuljanak a dolgok, tanulja meg újra élvezni az életet. A hangja idegenül csengett, szája furcsán szélesre nyílt, amikor nevetett. Útközben abban az étteremben ettek, amelyet korábban túl drágának tartottak, és

ugyanez volt a helyzet a szállodával is, ahol megszálltak. Mária új öltönyt csináltatott neki, azt hajtogatta, húzza ki magát, nézzen ki rendesen – az ő kedvéért, Hebra kedvéért. Vajon a házasságukat próbálja megmenteni? Meg van mentve a házasságuk?

Az utolsó kilométereken már nem a kérdéseken járt az esze, csak a paták dobogását hallgatta, és felesége különös kacaját.

Bécsre halvány, kellemetlen fény borult. Mária bármennyire is igyekezett elterelni a figyelmét, Ignác továbbra is az utat figyelte az ablakon át. Növekvő rémülettel döbbsen rá, hogy minden kanyart, minden útleágazást ismer. Amikor a Lazarettgasséra fordultak, nekivetette magát a kívülről bezárt ajtónak.

— A te érdekedben, érted tettem — sikoltotta Mária.

Az ápolóknak alig sikerült lefejtetniük ujjait a nő nyakáról.

Élete utolsó húsz napjában őrei minden egyes szökési kísérletét követően brutálisan megverték. A kényszerzubbony ellenére sikerült összeszednie egy fertőzést, amely gyermekági lázra emlékeztető tüneteket okozott. Lehetséges, hogy megharapott egy elhunyt beteget, majd önmagát is.

Sok minden rejtve maradt Semmelweis Ignác előtt. Louis Pasteur, a fia öngyilkossága, a világháborúk. Már sosem jut el hozzá a hír, hogy múzeumot neveztek el róla, miképp az sem, hogy arcképe bélyegen és emlékérmén díszesleg.
